

PERCEPȚIA INEGALITĂȚILOR ECONOMICE

MIHAI DUMITRU

Inegalitățile economice sunt universale și inevitabile. Cercetarea românească a arătat de multă vreme caracterul atipic al diferențelor în venit și o tendință spre polarizare socială. Șansele oamenilor de a trăi mai bine depind atât de caracteristicile individuale (opțiuni și motivație, resurse financiare, sociale și capacități, reprezentări adecvate ale regulilor jocului social), cât și de structura socială, de oportunitățile și facilitățile pe care le oferă mediul social, de normele și practicile de acces în lumea consumului de bunuri și servicii. Creșterea inegalităților contribuie la amplificarea sărăciei. Variația bunăstării materiale influențează – direct sau indirect – calitatea vieții (sănătatea, privațiunile, satisfacția față de viață), interacțiunile sociale și – la nivel macrosocial – coeziunea socială. Bogații și săracii trăiesc în lumi sociale distincte.

***Cuvinte-cheie:** inegalități economice, bunăstare, sărăcie, lipsă de materiale, coeziune socială.*

INTRODUCERE

Orice analiză a bunăstării într-o societate rămâne parțială dacă nu include și modul în care se face distribuția resurselor, a bunurilor și serviciilor, în acea comunitate. Inegalitățile economice sunt universale și inevitabile. Veniturile care se creează într-un an sunt o sumă anumită și orice favorizare a unor categorii de populație înseamnă un minus pentru un alt segment al societății. Ordinea economică este tărâmul competiției și înfruntării intereselor. Egalitatea, ca și prea multă inegalitate în distribuția veniturilor, este la fel de dăunătoare dezvoltării economice. Inegalitățile veniturilor pot fi conjuncturale sau permanente, aleatorii sau sistematice, normale sau anormale.

Criteriul separării tipurilor de inegalitate economică poate fi statistic (forma repartiției veniturilor, media europeană și comparația între țări etc.) sau poate include consecințele sociale ale inegalităților asupra funcționării societății (coeziunea socială, conflictele sociale, problemele comunitare pe care le creează etc.) și calității vieții.

Cercetările ICCV au descris, de mult timp, caracterul atipic al inegalităților economice în România (prin comparație cu alte țări din Uniunea Europeană) și o

---

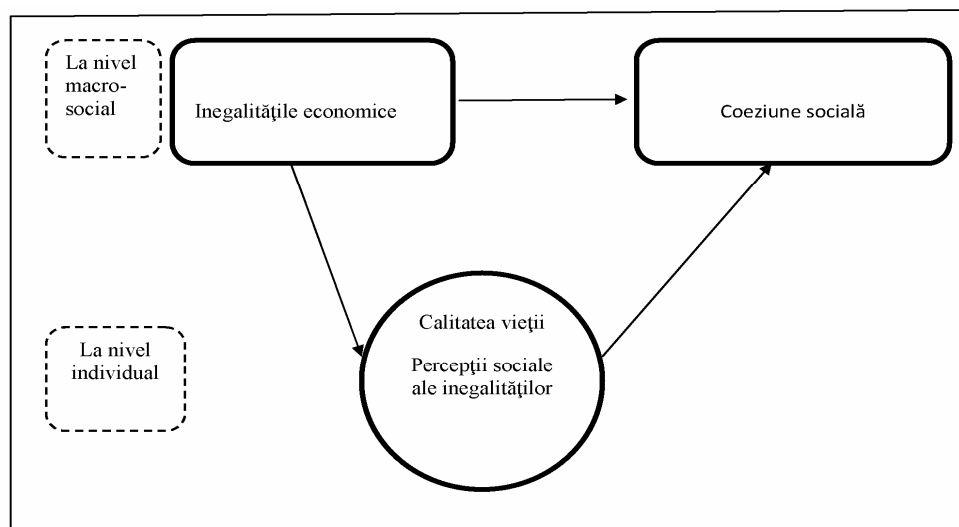
Adresa de contact a autorului: Mihai Dumitru, Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: m_c_dumitru@yahoo.com.

tendință structurală spre polarizare. La jumătatea anilor '90, C. Zamfir atrăgea atenția asupra unei tendințe îngrijorătoare în evoluția nivelului de trai. „Pe termen mediu și lung, pericolul situației actuale este dezvoltarea unei societăți puternic polarizate, cu pungi de sărăcie cronică, înalt stabile” (Zamfir, 1995: 161). Nici perioadele de creștere economică, nici regresul economic din ultimii ani nu au schimbat semnificativ această tendință. „Fenomene de sărăcie și dezagregare socială, pe fondul creșterii rapide a inegalităților au însoțit tranziția. Dacă economia se relansează într-o perioadă relativ scurtă, aceste procese sociale negative persistă pe o perioadă de timp imposibil de determinat” (Zamfir și alții, 2010: 11).

Pentru o țară săracă precum România – comparativ cu alte țări din UE – creșterea standardului de viață și reducerea inegalităților economice rămân provocări majore pentru viitor. Sărăcia relativă are o constanță îngrijorătoare, iar inegalitatea veniturilor este mai mare decât în celelalte țări din UE. „Limitarea inegalității nu este în nicio formă o preocupare politică” (Zamfir, 2012: 28).

Figura 1

Relația dintre inegalitățile economice, calitatea vieții și coeziunea socială

Datele macrosociale ne dau o imagine de ansamblu și, inerent, simplificatoare a distribuției averilor sau a veniturilor (și consumului) în societatea românească. Este o descriere necesară, dar insuficientă pentru înțelegerea felului în care oamenii trăiesc experiența inegalității economice și cum le influențează aceasta formarea identităților, evaluările lumii în care trăiesc, atitudinile, motivațiile, comportamentele și interacțiunile sociale. *Efectele distribuției veniturilor asupra calității vieții sunt mediate de percepțiile și evaluările pe care le au oamenii despre diviziunea societății*

românești în bogați și săraci. Dacă nu ar fi percepute, inegalitățile economice nu ar exista și nu ar avea niciun efect asupra comportamentului lor și relațiilor sociale. Dacă nu ar fi relevante pentru viața lor personală, inegalitățile nu ar fi evaluate.

Cum trăiesc oamenii experiența inegalităților economice? Cum își definesc șansele pentru o viață mai bună ? Ce efecte au inegalitățile economice și sărăcia asupra calității vieții? Ce reprezentări au asupra diviziunii în bogați și săraci?

Acest studiu se bazează pe analiza secundară a datelor din cercetări sociale realizate de Institutul de Cercetare a Calității Vieții, precum și a rezultatelor unor anchete sociologice proprii.

ȘANSE DE VIAȚĂ

De ce bogații sunt bogați, iar săracii sunt săraci? Inegalitățile economice și mecanismul stratificării sociale sunt un câmp vast de cercetare, cu o lungă tradiție în cercetarea sociologică. Explicarea mecanismului social al constituirii și perpetuării inegalităților economice, al controlului și legitimării lor ar contribui la înțelegerea diferențierilor în șansele de viață ale oamenilor. Unde este „cheia” împlinirii vieții pe care oamenii și-o doresc și pe care o prețuiesc? Cui să îi atribuim responsabilitatea succesului sau eșecului în realizarea nivelului de trai la care oamenii aspiră? Dacă cineva are o *motivație* puternică și scopuri de viață bine definite, *resurse* variate (financiare, educaționale, sociale, de sănătate etc.) și o bună cunoaștere a *regulilor jocului* social, va ajunge la nivelul de bunăstare materială pe care și l-a propus? Invers, dacă în mediul social există *oportunități* numeroase și *norme* de acces la acestea pe bază de competență și, care exclud discriminarea de orice fel, toți oamenii dintr-o societate vor avea standardul de viață pe care l-au dorit? Sunt întrebări vechi, dar mereu reînnoite în cercetarea sociologică, din variate perspective teoretico-metodologice. În principiu, acestea sunt întrebări despre *șansele de viață*, un concept folosit pentru prima oară de Max Weber pentru a distinge între clasele sociale (al căror loc este în ordinea economică) și grupurile de status (pe care le așază în ordinea socială, adică în sfera distribuției „onoarei”). „Ordinea economică este pentru noi pur și simplu calea prin care bunurile economice și serviciile sunt distribuite și folosite” (Weber, 1991: 181). Situația de clasă este, în cele din urmă, situația de piață. „Dar întotdeauna aceasta este conotația generică a conceptului de clasă: că felul șansei pe *pieță* este momentul decisiv care prezintă o condiție comună pentru soarta individului” (Weber, 1991: 182). Peste ani, Ralf Dahrendorf reia conceptul weberian al șanselor de viață, dar îi adaugă noi semnificații și îl folosește ca instrument teoretic pentru explicarea schimbării sociale și a conflictelor sociale. „Șansele de viață sunt numai parțial opțiuni; cealaltă parte se referă la coordonatele în cadrul cărora opțiunile au sens” (Dahrendorf, 1996: 31). Este vorba despre normele sociale și barierele sociale pe care le pot crea. Urmându-l pe Amartya Sen, sociologul german consideră că îndreptățirea „se concentrează asupra capacității oamenilor de a controla bunuri cu

ajutorul mijloacelor legale pe care le pune la dispoziție societatea” (Dahrendorf, 1996: 129). *Îndreptățirile* (drepturile fundamentale, salariile în scădere, prețurile în creștere etc.) trasează frontiere și pot da naștere la bariere sociale. Șansele de viață depind atât de *opțiuni* (posibilitățile de alegere date în cadrul structurii sociale, o combinație specifică de îndreptățiri și ofertă), cât și de *ligaturi* (legături culturale adânci care îi ghidează pe oameni pentru a-și găsi drumul în lumea opțiunilor). Amartya Sen definește mai clar *oportunitățile sociale*. Acestea „se referă la cadrul instituțional oferit de o societate în ceea ce privește educația, asistența medicală și așa mai departe, care influențează libertatea fundamentală a individului de a trăi mai bine” (Sen, 2004: 60).

Șansele oamenilor de a trăi mai bine depind atât de caracteristicile individuale (opțiuni și motivație, resurse financiare, educaționale, sociale și capacități, reprezentările adecvate ale regulilor jocului social), cât și de structura socială, de oportunitățile și facilitățile pe care le oferă mediul social, de normele și practicile de acces în lumea consumului de bunuri și servicii.

Dacă șansele de viață ar fi egale, iar capacitățile individuale (cunoștințe, aptitudini, atitudini, starea sănătății) și eficacitatea în competiție pe piața muncii ar fi singurele criterii ale distribuției veniturilor, atunci varianța interpersonală a bunăstării ar fi maximă și inegalitatea economică ar avea forma statistică a unei curbe normale.

Or, în România, în toată perioada tranziției, a existat o tendință accentuată către polarizare socială. Inegalitățile economice au un caracter sistematic, de durată. Sursele acestora trebuie căutate în mecanismul stratificării sociale. Grupuri sociale largi au fost excluse de la beneficiile bunăstării în perioadele de dezvoltare și au suportat costurile crizelor economice. „Problema fundamentală a tranziției este deci *accesul la resurse*” (Zamfir, 2012: 14). Ordinea economică și cea politică au avut tendința de a se suprapune în mare măsură, ceea ce a condus treptat România spre o societate de status și o reducere a mobilității sociale pe scara bunăstării. „Statul în tranziție a devenit terenul confruntării celor două tendințe structurale: modelul statului capitalist occidental și modelul neofeudal” (Zamfir, 2012: 15). Acesta din urmă este tot un stat redistributiv, dar de jos în sus, de la masa populației spre coaliția de la vârful statului, în avantajul segmentului bogat. „Măsurile politice adoptate în România în ultimii ani promovează accentuat inegalitatea” (Zamfir, 2012: 28). Politica salarială și sistemul fiscal au avantajat pe cei bogați. Politizarea și slăbirea instituțiilor statului au favorizat corupția și profiturile mari în economia subterană.

Accesul la bunăstare are conexiuni funcționale cu șansele de acces la educație, servicii de sănătate, piața muncii sau la participare și incluziune socială.

Inegalitățile economice par foarte importante pentru români și este firesc să fie așa câtă vreme opțiunile lor și șansele de a avea nivelul de trai la care aspiră depind de regulile jocului social, de măsura în care acestea sunt echitabile, juste sau injuste. Nouă din zece oameni, independent de statusul lor economic și social, le evaluează ca fiind prea mari. Un asemenea consens este rar în opinia publică (*Tablel nr. 1*).

Tabelul nr. 1

Evaluarea diferențelor între venituri

În România, diferențele dintre venituri sunt:	Procente
Mult prea mari	58
Prea mari	33
Normale	5
Prea mici	2
Mult prea mici	1

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, ICCV, 1991–2010.

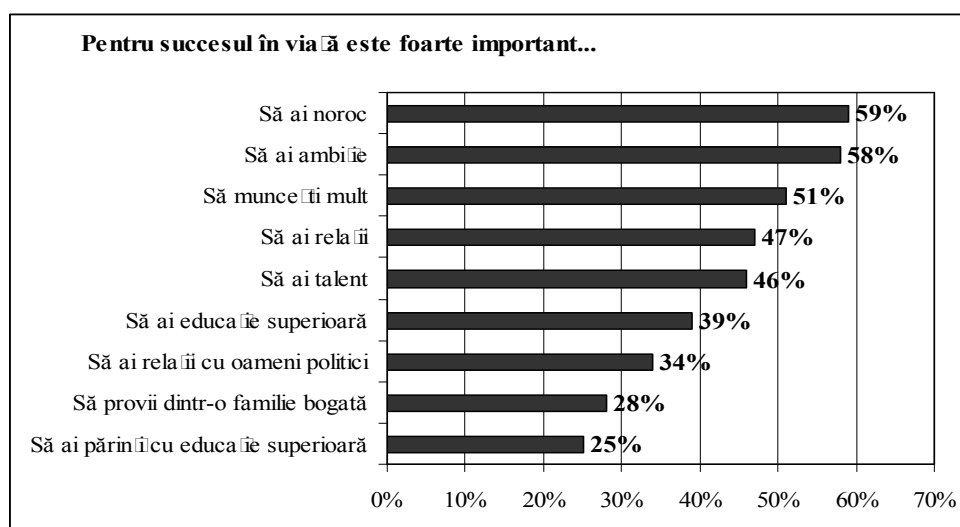
Aceste evaluări includ o componentă atitudinală: opiniile oamenilor despre egalitatea sau inegalitatea veniturilor, despre dreptatea socială și șansele de viață în societatea românească.

Felul în care văd lumea socială, divizarea ei în bogați și săraci, regulile jocului social care le dă mai multe sau mai puține șanse de viață are caracteristicile unei *hărți cognitive* a mediului social, a contextului de viață. Ce consecințe au aceste perspective despre ordinea economică asupra comportamentelor individuale și interacțiunilor sociale?

Cui atribuie românii succesul în viață? Trei factori sunt considerați foarte importanți de majoritatea populației: șansa, ambiția și munca (*Figura 2*).

Figura 2

Factorii succesului în viață

Sursa datelor: Mărginean, I., Precupețu, I., (coord.), *Calitatea vieții în România*, ICCV, 2010.

Din perspectiva populației, succesul în realizarea proiectelor de viață *ar trebui* să se bazeze pe calități personale (motivație, muncă, talent și educație) și pe moștenirea familială, valorificarea oportunităților sau relații sociale.

Când evaluează, însă, *șansele* reale de viață, majoritatea populației (56%) consideră că „posibilitățile de afirmare în viață” sunt proaste (*Tabelul nr. 2*).

Tabelul nr. 2

Evaluarea posibilităților de afirmare în viață

	Procente
Foarte proaste	16
Proaste	40
Satisfăcătoare	31
Bune	11
Foarte bune	2

Sursa: Mărginean, I., Precupețu, I., (coord.), *Paradigma calității vieții*, București, Editura Academiei Române, 2011.

Pentru majoritatea oamenilor, munca este sursa principală de venit. Cum își descriu șansele (posibilitatea) de a ocupa un loc de muncă? Trei pătrimi din populația României (76%) le consideră „proaste” (*Tabelul nr. 3*).

Tabelul nr. 3

Posibilitatea obținerii unui loc de muncă

	2010	Diferențe față de 1990
Foarte proastă	39	+29
Proastă	37	+14
Satisfăcătoare	17	-13
Bună	6	-13
Foarte bună	0	-2

Sursa: Mărginean, I., Precupețu, I., (coord.), *Paradigma calității vieții*, București, Editura Academiei Române, 2011.

Evaluările populației și ale sociologilor sunt concordante: România este o societate polarizată în care există bariere sociale care îi separă pe cei avantajați de cei dezavantajați economic. Aceștia din urmă au puține șanse de a accede la bunăstare și la felul de viață pe care îl prețuiesc. „Economia românească oferă în momentul actual oportunități economice reduse: venituri general scăzute, locuri de muncă tot mai puține, oportunități limitate și vulnerabile de activități economice pe cont propriu, fiscalitatea ridicată pe forța de muncă care alimentează ocuparea «la negru» și odată cu acestea, arbitrariul în recompensarea forței de muncă, ca și condițiile de muncă posibil sănătoase” (Zamfir, 2011: 57).

CALITATEA VIEȚII: EFECTELE INEGALITĂȚILOR ECONOMICE

Pe termen lung, inegalitățile economice pot contribui la creșterea economiei și a bunăstării. Pe termen scurt, însă, creșterea inegalității veniturilor conduce

la adâncirea sărăciei. Veniturile dintr-un an sunt o constantă și (re)distribuirea lor este un joc cu sumă nulă. Orice ameliorare a situației financiare a unui grup social conduce, cu necesitate, la deteriorarea bunăstării altor categorii sociale. Privilegiile acordate unor persoane se convertesc în dezavantaje pentru alte persoane ale căror venituri rămân constante sau scad. Crește numărul săracilor, iar sărăcia devine mai profundă și privațiunile mai severe. „Problema cea mai gravă a inegalității este cea a formării *zonei negre*, cuprinzând acel segment de populație care rămâne constant în zona veniturilor mici, continuu insuficiente în raport cu trebuințele de bază. Acest segment de populație, persistând într-o sărăcie severă și cronică, acumulează și handicapurile educaționale și culturale, depărtându-se, astfel, de restul populației” (Zamfir, 2011: 57).

Institutul de Cercetare a Calității Vieții, în ultimele două decenii și jumătate, a realizat numeroase cercetări sociale ale standardului de viață, ale inegalităților economice și sărăciei. În anii tranziției, inegalitatea veniturilor a crescut, iar coeficientul *Gini* a evoluat de la 0,24 în 1989 la 0,33 în anul 2012; valorile cele mai mari le-a avut în anii 2007 și 2008. Orice metodă de măsurare am utiliza, în România, inegalitățile economice sunt mai mari decât în majoritatea țărilor Uniunii Europene. Pe primele două locuri ale unei ierarhii europene, Letonia și România ocupă primele două locuri; interesant este că, în aceste țări, și riscul de sărăcie este mai mare decât în restul continentului. Dacă în primul deceniu al noului mileniu „sărăcia absolută s-a redus spectaculos, nu același lucru se poate spune și despre sărăcia relativă, care cunoaște după anul 2000 o constanță îngrijorătoare la unul dintre cele mai ridicate niveluri din Europa” (Zamfir, 2010: 31). Chiar dacă sărăcia a inclus și segmente ale populației active economic, inclusiv salariații, grupurile cu risc ridicat de sărăcie aparțin populației care nu este inclusă pe piața muncii.

ICCV a folosit mai multe metode de măsurare a inegalităților economice și a sărăciei: venitul și consumul, evaluarea veniturilor în raport cu trebuințele, autoidentificarea pe scala sărac – bogat etc. Aceste măsuri corelează semnificativ și se pot substitui reciproc. Venitul – ca variabilă centrală și omogenă – nu ne oferă informații despre varianța interpersonală a împlinirilor și privațiunilor (nevoile diferă de la un studiu de viață la altul, de la o familie la alta, de exemplu), a satisfacției și insatisfacției, a fericirii și nefericirii, precum și a altor caracteristici ale vieții pe care oamenii o prețuiesc. „Inegalitatea veniturilor poate diferi substanțial de inegalitatea într-o serie de alte «spații» (adică în ceea ce privește alte variabile relevante), cum ar fi bunăstarea, libertatea și diferite aspecte ale calității vieții (inclusiv sănătatea și longevitatea)” (Sen, 2004: 126).

Diagnoza anuală a calității vieții – un program de cercetare realizat între anii 1990 și 2010 (treisprezece anchete sociologice) – a arătat o (co)relație semnificativă între evaluarea veniturilor prin prisma necesităților (bunăstarea subiectivă) și starea de sănătate, așa cum și-o apreciază oamenii.

Într-un studiu recent asupra țărilor dezvoltate, autorii constată că sănătatea și problemele sociale ca violența, bolile mentale, adolescențele care nasc, eșecul educațional „au o relație slabă sau nicio relație cu nivelul venitului mediu într-o

societate” (Wilkinson și Picket, 2009: 24). „Problemele din țările dezvoltate nu apar pentru că societatea nu este suficient de bogată (or chiar pentru că este prea bogată), ci pentru că scala diferențelor materiale între oameni în interiorul fiecărei societăți este prea mare. Ceea ce contează este unde ne situăm în relațiile cu alții în societatea noastră” (Wilkinson și Picket, 2009: 25).

Într-o anchetă sociologică¹ din acest an, realizată de ICCV, au fost supuse evaluării publice – dacă oamenii au sau nu au nevoie – bunuri, servicii și activități esențiale pentru un trai decent, conform standardelor sociale, în societatea românească actuală. Cei mai mulți români trăiesc privațiuni pe o scară mai largă sau mai redusă. Aproape două milioane de români trăiesc în sărăcie fiind privați de necesități fundamentale ale vieții lor. Alți 14% sunt expuși riscului de sărăcie. Indexul deprivării materiale corelează semnificativ și la un nivel ridicat cu alte variabile, cum sunt „venitul lunar al gospodăriei” sau „evaluarea veniturilor prin prisma necesităților”. Săracii fac parte din populația care nu participă (sau o face ocazional) la piața muncii: șomeri, pensionari, casnice și lucrători cu ziua.

Deprivarea materială este mai răspândită în mediul rural decât în cel urban. Sărăcia este mai frecvent întâlnită decât în media populației între persoanele cu instruire școlară scăzută, căsătorite și cu copii. Deprivarea materială este asociată semnificativ cu satisfacția generală față de viață (coeficientul *Gamma* = 0,545). Așa cum se observă, sărăcia înseamnă mai mult pentru viața oamenilor decât lipsa sau precaritatea veniturilor. Într-un studiu² anterior am arătat cum veniturile influențează bunăstarea emoțională a românilor; sărăcia și privațiunile, problemele pe care le provoacă creează supărare și nefericire. În România, tocmai datorită întinderii sărăciei, „banii pot cumpăra fericirea”. În țările cu un nivel ridicat al bunăstării economice, veniturile nu mai influențează varianța fericirii.

Pentru că oamenii „se află în condiții de existență similare, fiind supuși acțiunii aceluiași mediu fizic și social, există cu necesitate un *fel de a fi* și un *fel de a fi fericit* care le sunt comune” (Durkheim, 2001: 264). După sociologul francez „amplificarea sinuciderii indică regresul fericirii medii” (Durkheim, 2001: 264). Înseamnă aceasta că bunăstarea emoțională (fericirea/nefericirea) poate fi un indicator al coeziunii sociale?

OAMENI BOGAȚI ȘI OAMENI SĂRACI – DOUĂ LUMI SOCIALE

Inegalitățile economice și sărăcia influențează – direct sau indirect – calitatea vieții oamenilor. Nu numai bunăstarea lor materială și o viață conformă standardelor din societate, care îi face să se simtă „în rândul oamenilor”, depinde

¹ Datele empirice provin dintr-o anchetă sociologică pe bază de chestionar, realizată în iunie 2013, pe un eșantion reprezentativ pentru populația României. Cercetarea este o componentă a proiectului Inklusiv – Activ – Eficient, coordonat de ICCV și finanțat printr-un grant CNCIS IDEI 216/2012.

² Mai multe date privind relația dintre venituri și fericire se găsesc în comunicarea „Emoțional Welfare – Can Money Buy Happiness” prezentată de autor în decembrie 2012 la conferința internațională „Cultura europeană a drepturilor omului. Dreptul la fericire”, organizată de Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” și Academia Română.

de poziția pe care o ocupă în ordinea economică, ci și gradul satisfacției față de viață, sănătatea, longevitatea (și mortalitatea), participarea la viața comunității și interacțiunile cu alți oameni. În România, veniturile insuficiente pentru o viață decentă sunt o zonă critică a calității vieții (Mărginean și Precupețu, 2010).

Oamenii nu sunt – și nu pot fi – indiferenți la modurile în care te poți îmbogăți sau cădea în sărăcie, la regulile jocului social. Ce calități umane sunt sancționate pozitiv, recompensate și permit ascensiunea către bunăstare? Ce însușiri te constrâng să trăiești în sărăcie? Există un clivaj social între bogați și săraci?

Pentru explorarea percepțiilor sociale ale oamenilor bogați și săraci, am realizat o anchetă sociologică în trei orașe de mărimi diferite (București, Ploiești și Băicoi) și optsprezece comune din județul Prahova. Au fost intervievate 1 082 de persoane din medii sociale variate: tineri și vârstnici, femei și bărbați, salariați (din sectorul privat sau public), agricultori sau studenți, cu venituri mari, medii sau mici (și unii fără). Au fost adresate întrebări deschise, iar răspunsurile au fost codificate în etapa finală a cercetării. Lotul persoanelor investigate nu este reprezentativ pentru populația României. Datele empirice ne dezvăluie, totuși, mecanismul evaluării grupurilor sociale aflate la extremitățile bunăstării materiale și pot servi pregătirii unei cercetări cantitative la nivel național.

Puțini oameni sunt obiectivi și au opinii neutre despre divizarea societății între cei cu averi mari și cei cu venituri insuficiente pentru traiul de zi cu zi. *Cine are o părere bună despre oamenii bogați are o opinie defavorabilă despre săraci. Și, invers, judecăți pozitive despre oameni săraci sunt asociate cu criticismul față de bogați.*

Săracii sunt amărâți, necăjiți, stărnesc compasiune, nu au bani, sunt harnici, nu au locuri de muncă, sunt oameni simpli, cinstiți. La polul opus, sunt percepuți ca victime, ignoranți, resemnați, slabi, leneși. Săracii sunt valorizați pozitiv în mediul rural și sunt percepuți critic în orașe (Tabelul nr. 4).

Tabelul nr. 4

Reprezentări sociale ale săracilor

Urban		Rural	
Însușiri pozitive			
	%		%
harnici	8	amărâți, necăjiți	37
		mi-e milă de ei	16
		nu au bani	14
		nu au locuri de muncă	7
		oameni simpli, cinstiți	5
Însușiri negative			
victime	37	puturoși, leneși	19
ignoranți	36	oameni de nimic, fraieri	1
resemnați	36	alte trăsături negative	2
slabi	21		
leneși	17		

Notă: suma procentelor este mai mare decât 100, pentru că persoanele intervievate au dat unul, două sau trei răspunsuri.

Bogații sunt inteligenți, motivați, cu spirit de inițiativă, adaptabili și cu putere de muncă. Când sunt evaluați critic, sunt caracterizați ca excroci, oportuniști, hoți, necinstiți, corupți, zgârciți etc. (Tabelul nr. 5).

Tabelul nr. 5

Reprezentări sociale ale bogaților

Urban		Rural	
Însușiri pozitive			
	%		%
intelenți	24	isteți, deștepti	5
au voință	19	oameni harnici	4
au spirit de inițiativă	11	cinstiți	1
adaptabili	10	altele	4
au capacitate de muncă	9		
curajoși	8		
încredere în sine	6		
instruiți	5		
serioși	4		
Însușiri ambivalente			
		și buni și răi	4
		nu mă interesează	3
		oameni de afaceri	1
Însușiri negative			
excroci	30	hoți, necinstiți, corupți	38
oportuniști	18	zgârciți	12
au relații	10	mincinoși, profitori	6
snobi	6	au furat de la săraci	4
opulenți	5	îi detest	4
neîmpliniți	1	lacomi	3
		răi, nemiloși	2
		alte trăsături negative	5

Notă: suma procentelor este mai mare decât 100, pentru că persoanele intervievate au dat unul, două sau trei răspunsuri.

Evaluările oamenilor bogați sau săraci sunt *judecăți* morale, fie că se referă la însușirile personale (pozitive sau negative), fie la jocul social care i-a făcut câștigători sau perdanți.

Există o varianță interindividuală în evaluările persoanelor situate la extremele inegalității economice. Gradul de concentrare al opiniilor este mai mare în mediul urban decât în cel rural. Varianța interindividuală a reprezentărilor este influențată de poziția în ierarhia veniturilor, de educație, ocupație și stadiul de viață, precum și de contextele în care trăiesc (și unde există mai multe sau mai puține oportunități de realizare a proiectelor de viață).

Distanța socială cea mai mare este între „noua clasă mijlocie” din metropolă (pentru care bogații sunt un grup de referință) și locuitorii satelor (pentru care săracii sunt atât grup de apartenență, cât și de referință) (Tabelul nr. 6).

Tabelul nr. 6

Diferențe în reprezentările inegalității economice

	Evaluarea oamenilor bogați			Evaluarea oamenilor săraci		
	(+)	(-)	indice	(+)	(-)	indice
Urban	58	42	+0,16	8	92	-0,84
Rural	26	74	-0,48	78	22	+0,56

Notă: indicele a fost calculat astfel: nr. evaluărilor pozitive – nr. evaluări negative/nr. total evaluări.

Judecățile evaluative ale lumii în care trăiesc și ale vieții personale sunt *duale* în conținut și în sursele formării lor: pe de o parte, sunt construcții sociale generate în interacțiunile sociale, iar pe de altă parte, sunt individuale în măsura în care reflectă experiențele directe și împrejurările personale de viață.

Inegalitățile economice și sărăcia au efecte nu numai asupra bunăstării materiale și a capacității de a avea nivelul de trai la care oamenii aspiră, ci și asupra relațiilor între grupurile sociale, generând *alienare* și tensiuni între ele. Majoritatea românilor crede că, în societatea românească, există un conflict între bogați și săraci (Tabelul nr. 7).

Tabelul nr. 7

Percepția existenței conflictelor între săraci și bogați în societatea românească (procente cumulate ale celor care au răspuns „foarte mult” și „mult”)

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2003	2006	2010
54	56	55	55	58	56	56	56	63	60	60	62

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, ICCV, 1991–2010.

Cercetarea la nivel microsocial a experienței umane a inegalităților economice este o cale complementară a stadiului distribuției veniturilor, o perspectivă care permite înțelegerea mai profundă a efectelor diviziunii în bogați și săraci asupra coeziunii sociale și a calității vieții în societatea românească. Bogații și săracii formează lumi sociale distincte. Între ele există un *clivaj*, vizibil în judecățile morale pe care le fac unii altora. Diviziunea între bogați și săraci se intersectează cu alte clivaje sociale din societatea românească (vezi Mărginean, I., 2009).

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE

Inegalitățile economice (polarizarea socială) și ratele mari ale sărăciei (absolute și, mai ales, relative) sunt tendințe sociale de durată în societatea românească. Privațiunile materiale influențează felul de viață a milioane de români, sănătatea, longevitatea, bunăstarea lor emoțională și interacțiunile dintre oameni. Bogații și săracii trăiesc în lumi sociale distincte, ceea ce generează anomie și probleme sociale. România tinde să (re)devină o societate de status.

BIBLIOGRAFIE

1. Anderson, L., Snow, D. A., *L'exclusion sociale et le soi: une perspective d'interactionisme symbolique*, în „Sociologie et société”, vol. 33, no. 2, 2001, pp. 13–27.
2. Dahrendorf, R., *Conflictul social modern. Eseu despre politica libertății*, București, Editura Humanitas, (1988) (1996).
3. Dumitru, M., *Ocupare și calitate a vieții. Rezultatele unei cercetări empirice*, în „Seria Probleme economice”, București, CIDE, Academia Română, 2007.
4. Dumitru, M., *Reprezentări sociale ale vieții bune*, în Mărginean I., Precupețu I., *Diagnoza anuală a calității vieții*, București, Editura Expert, 2010.
5. Durkheim, E., *Diviziunea muncii sociale*, București, Editura Albatros, (1992) (2001).
6. Dumitru, M., Emotional Welfare: Can Money Buy Happiness, în Zamfir, E., Magino, F., (eds.), *The European Culture for Human Rights: The Right to Happiness*, Cambridge, Cambridge Scholars Publishing, 2013, pp. 167–173.
6. Mărginean, I., *Social Conflicts in Romania and the UE*, în „Sociologie Românească”, vol. VII, nr. 1, 2009, pp. 3–9.
7. Mărginean, I., Precupețu, I., (coord.), *Calitatea vieții în România 2010*, Raportul social al ICCV, nr. 2, București, Academia Română, 2010.
8. Mărginean, I., Precupețu, I., (coord.), *Paradigma calității vieții*, București, Editura Academiei Române, 2011.
9. Merton, R. K., *Anomie and Social Structure*, în Worsley, P., *Modern Sociology*, Baltimore, Penguin Books Inc., (1938) (1973).
10. Sen, A., *Dezvoltarea ca libertate*, București, Editura Economică, 2004.
11. von Wright, G. H., *Explicație și înțelegere*, București, Editura Humanitas, (1971) (1995).
12. Gerth, H. V., Wright Mills, C. (eds.), *From Max Weber: Essays in Sociology*, London, Routledge, (1948) (1993).
13. Weber, M., *Teorie și metodă în științele culturii*, Iași, Editura Polirom, (1951) (2001).
14. Wilkinson, R., Pickett, K., *The Spirit Level. Why equality is better for everyone*, Baltimore, Penguin Books Inc., 2010.
15. Zamfir, C., (coord.), *Dimensiuni ale sărăciei 1994*, București, Editura Expert, 1995.
16. Zamfir, C., *O analiză critică a tranziției. Ce va fi „după”*, Iași, Editura Polirom, 2004.
17. Zamfir, C., Stănescu, I., Ilie, S., (coord.), *După 20 de ani: opțiuni pentru România*, Raportul social al ICCV, București, Academia Română, 2010.
18. Zamfir, C., (coord.), *România: răspunsuri la criză*, Raport social al ICCV 2011, București, Academia Română, 2011.
19. Zamfir, C., *Ce fel de tranziție vrem? Analiza critică a tranziției II*, Raportul social al ICCV, nr. 5, București, Academia Română, 2012.

Economic inequalities are universal and inescapable. Social research revealed the atypical nature of income disparities and the long-term trend towards social polarization in Romania. For a country such as Romania – poor, in comparison with other European countries – research of living standards and the reduction of economic inequalities remain major challenges for the future. Relative poverty shows a worrying steadiness and income inequality is higher than in other European Union member states. How do people experience economic inequality? What are the effects of economic inequality on the quality of life and social cohesion? How does it show in division between the have and have-nots, the rich and the poor? A person's chances for a better life depend both on individual traits (options and motivations, financial resources, social

and professional skills, adequate representations of the rules governing social life) and the social structure, the opportunities and facilities offered by the social environment, the norms and practices of access to the world of consumption of goods and services. Economic inequalities seem very important for Romanians; the chances for a better living standard depend on the rules of the social interaction, to the degree these are fair or not. Nine out of ten Romanians regard inequality as too high; most of them think there are few opportunities to get a job and have a full life. In the long run, economic inequalities could contribute to economic growth and general prosperity. However, in the short run, rising inequality means more poverty. Almost two million Romanians live in poverty, being deprived of the fundamental needs; another 14% face the risk of poverty. The poor are part of the unemployed or occasionally employed. Material deprivation is more widespread in rural than in urban areas. The variance of material wellbeing influences – directly or indirectly – the quality of life (health, deprivations, life satisfaction), social interaction, and – at macro-social level – social cohesion. The rich and the poor inhabit different social worlds. The ones with a favourable view of the rich have an unfavourable view of the poor. In the opposite direction, positive evaluations of the poor are associated with criticism of the rich. The largest social distance is between “the new middle class” from the metropolis and those living in villages. Economic inequality and poverty have an effect on the social relations between social groups, leading to alienation and tensions. Romania tends to (re)turn into a status society.

Keywords: *economic inequalities, wellbeing, poverty, material deprivation, social cohesion.*

*Primit: 10.03.2014
Redactor: Ioan Mărginean*

Acceptat: 15.05.2014